

گزارش نشست علمی

بررسی فقهی حقوق جرم «بغی»

و تطبیق آن بر مصادیق امروزی

دکتر سید علی سید موسوی

یکشنبه ۱۴۰۲/۹/۱۹



جامعة المصطفی العالمیة - نمایندگی تهران والبرز

سلسله نشست های علمی هفته پژوهش

نشست علمی پژوهشی

یکشنبه ۱۴۰۲/۹/۱۹
از ساعت ۱۰ تا ۱۲

بررسی فقهی حقوق جرم «بغی»
و تطبیق آن بر مصادیق امروزی

حجة الاسلام آقای دکتر سیدعلی سیدموسوی

http://vc.miu.ac.ir/miut

تهران، خیابان قرنی، کوچه دهقانی نیا، پلاک ۱۲، سالن نشست ها.



محور نخست: معنا شناسی واژه بغی و تفاوت آن با محاربه و افساد فی الارض

بغی در لغت به معنای طلب شی آمده [لَقَدْ ابْتَعَوْا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ ...] و در اصطلاح، امامیه آن را به خروج بر امام عادل معنا کرده اند. (خلاف ۵ ص ۲۳۵) البته قیود دیگری از قبیل خروج از اطاعت امام و نقض بیعت او و زیاد بودن افراد را اضافه نموده اند. اهل سنت نیز «بغی» را خروج و قیام علیه امام حق با داشتن شبهه و تأویل معنا نموده اند (حاشیه ابن عابدین، ج ۳، ص ۳۰۸). برخی امامیه، یاغیان را کافر دانسته اند، اما بیشتر آنها به جز نواصب و خوارج را از اهل اسلام به شمار آورده اند. اهل سنت نیز یاغیان را گنهگار اما مسلمان می دانند. به لحاظ فقهی «محاربه» که تشهیر سلاح به قصد ترساندن مردم و برهم زدن نظم و امنیت اجتماعی است و با جرم «بغی» که اقدام به براندازی نظام سیاسی و حاکمیت است، تفاوت آشکاری وجود دارد. زیرا چه بسا محاریبان، با نظام سیاسی و حکومت مشکلی نداشته باشند. یا لاقول نسبت به نظام حاکم بی تفاوت باشند. اما بخاطر راهزنی و سرقت یا انگیزه های دیگری به چنین جرم اقدام نمایند، بنابراین «محاربه» و «افساد فی الارض» اخلاف در امنیت عمومی است و جرم علیه آسایش و امنیت شهروندان از طریق توسل به زور و ایجاد رعب وحشت است، که مصداق بارز آنان را قطاع الطريق می دانند. ولی «بغی» جرم سیاسی و علیه حاکمیت و به منظور براندازی است و مرز آنها قابل تفکیک است.

در حقوق ایران و قوانین قبل از انقلاب نیز هر چند به اقدامات براندازی علیه دستگاه حاکمیت جرم انگاری شده بود، اما از «بغی» نامی برده نشده است. حتی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ جرم براندازی ذیل محاربه تعریف شده بود. تا این که سال ۱۳۹۲ و با اصلاح قانون مجازات اسلامی «بغی» به طور مستقل در کنار محاربه و افساد فی الارض جرم انگاری و تعریف شده و انگهی حد و مرز آن با محاربه و افساد مشخص شده، مواد ۱۸۶، ۱۸۷ و ۱۸۸ این قانون به بیان جرم «بغی» و شرایط آن اختصاص



دارد. همچنین مشخص شده افساد فی الارض با محاربه تفاوت دارد، زیرا در «محاربه» حمل سلاح شرط تحقق این جرم است. در حالی که در افساد فی الارض چنین شرطی معتبر نیست، می‌تواند با اخلال در نظام اقتصادی - نشر اکاذیب و ... افساد محقق شود.



محور دوم: ارکان جرم بغی

جرم بغی دارای ارکان است به شرح ذیل

الف) رکن قانونی

در این قسمت به مستندات فقها و قانونی جرم بغی پرداخته شده، که آیه ۹ سوره حجرات یکی از مستندات «بغی» است، با تحلیلی که صورت گرفت. مشخص شد، که این آیه به «بغی» عام که درگیری میان مسلمانان است اشاره دارد و براندازی و قیام علیه حاکمیت مطرح نشده است، می‌توان گفت: تنها در صورت امام و حاکم در بین یک گروه باشد، گروه مقابل باغی به حساب می‌آیند، در ادامه به روایات رسیده از اهل سنت و امامیه پرداخته نشده و روشن شد «بغی» از جرائم شناخته شده و مورد اتفاق فرق اسلام می‌باشد.



ب) رکن مادی

در رکن مادی چند مورد ذیل باید مورد توجه قرار گیرد.

۱) خروج و قیام مسلحانه علیه حاکمیت

خروج و قیام مسلحانه علیه حاکمیت در تحقق «بغی» نقش اساسی دارد، بنابر این اعلان اعتراض و نارضایتی حتی در قالب تجمع و راهپیمایی، مادام که منجر به اقدامات خشونت‌آمیز و غیر قانونی جهت ساقط نمودن نظام نشود «بغی» به حساب نمی‌آید. البته به خواسته‌های آنها توجه نموده و به خواسته‌های به حق آنها باید جامه عمل پوشاند و اگر شبهه‌ای در مورد برخی قوانین یا عملکرد حکومت دارند، پاسخ داده شود.

۲) وجود شبهه و تأویل:

مقصود از تأویل آن است، که قیام کنندگان برای رفتار خود توجیهات و دلائلی داشته باشند، مثلاً: ادعا کنند حاکم به وظایف خویش عمل نکرده

یا از قانون و شرع تخلفی نموده است. البته این دلائل ممکن است صحیح نباشند، آن طور که باغیان بر علی(ع) قتل عثمان و خوانخواهی او را دلیل اقدامات خود معرفی می‌نمودند. که تهمت بیش نبود، از این رو کسانی که در مقابل حکومت، به منظور قتل و غارت و باج‌گیری قیام کنند، باغی به شمار نمی‌آیند. البته در مقابل تأویلات و شبهات، وظیفه حاکم روشنگری و توجیه مخالفان و انجام خواسته‌های به حق آنان است و در صورتی که این اقدامات مؤثر نیفتد، آنگاه نوبت به مقابله و برخورد می‌رسد.

۳) وجود تشکیلات:

در متون فقهی فقها، یکی از شرایط بغی، «کثرت» و «شوکت» یاد شده است. یعنی براندازی و «بغی» با جرائم سازمانی و گروهی همراه است و یک یا چند فرد، اگر چه علیه حکومت اقدام کنند، آنها را باغی نمی‌دانند.



۴) مسلمان بودن باغیان

بر این اساس جرم «بغی» در نزاع‌ها و کشمکش‌ها داخل مسلمانان مصداق پیدا می‌کند و حمله کفار و دشمنان به سرزمین اسلامی وصف «بغی» پیدا می‌کند. بلکه تجاوز و حرب است.

ج) رکن معنوی

جرم «بغی» و براندازی جرم عمدی و آگاهانه است، در ماده ۱۸۶، ۱۸۷ و ۱۸۸ اقدام عمومی و آگاهانه به قیام مسلحانه یا اقدام عمدی در تحویل وسائل و سلاح به کسی که طرح براندازی دارند جرم شناخته شده است. همچنان رفتار تحت عنوان «بغی» و براندازی قابل تعقیب است که با «قصود براندازی و سقوط حکومت» همراه باشد. از دیدگاه فقها نیز صرف سرپیچی از دستور حکومت یا عدم همراهی با آن در برخی موضوعات که به نظر خروج کنندگان خلاف شرع می‌باشد «بغی» محسوب نمی‌شود. در ادامه نشست، برخی مصادیق جدید از قبیل- استحاله فرهنگی، کودتای رنگین، تبلیغات براندازی در فضای مجازی، نافرمانی مدنی، اعتصابات و ... قرار گرفت و مشخص شد با توجه به تعریف فقهی و حقوقی «بغی» این اقدامات مصداق «بغی» نیست، هر چند ممکن است در قالب جرم سیاسی جای گیرند.

۱۴۰۲

معاونت آموزشی و پژوهشی با همکاری گروه‌های علمی تربیتی، نشست‌های علمی زیر را برگزار می‌کند:

<p>فقه‌های علم در جهان اسلام - عملکرد و رویکردها</p> <p>آقای دکتر محمدرضا کافورزایی</p> <p>شنبه ۱۳۰۲/۰۹/۱۸ - ۱۳۰۲/۰۹/۱۹</p>	<p>فقه‌های علم در جهان اسلام - عملکرد و رویکردها</p> <p>آقای دکتر سیدعلی سیدموسوی</p> <p>یکشنبه ۱۳۰۲/۰۹/۱۹ - ۱۳۰۲/۰۹/۲۰</p>
<p>مذاهب اسلامی و تفریق آن - امام برادری و تحریف</p> <p>آقای دکتر حسن مسکری</p> <p>سه‌شنبه ۱۳۰۲/۰۹/۲۱ - ۱۳۰۲/۰۹/۲۲</p>	<p>مذاهب اسلامی و تفریق آن - امام برادری و تحریف</p> <p>آقای دکتر سیدعلی سیدموسوی</p> <p>دوشنبه ۱۳۰۲/۰۹/۲۲ - ۱۳۰۲/۰۹/۲۳</p>

نشانی: تهران، خیابان قرنی، کوچه دهقانی‌نیا، پلاک ۱۲. <http://vc.miu.ac.ir/miut>